

НАЗВИ ЇЖІ ТА НАПОЇВ У РЕГІОНАЛЬНИХ СЛОВНИКАХ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕТНОЛІНГВІСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У статті аналізуються назви їжі та напоїв, що побутують у говірках Івано-Франківщини та відображені в діалектних словниках. На широкому матеріалі досліджено структурну організацію, культурну конотацію та мотивацію виникнення регіональних номінацій цієї лексико-тематичної групи.

Ключові слова: етнолінгвістика, культурні конотації, номінація, мотивація, регіолекти.

В статье анализируются названия пищи и напитков, бытующие в говорах Ивано-Франковской области и отраженные в диалектных словарях. На широком материале исследованы структурная организация, культурные коннотации и мотивация возникновения региональных номинаций этой лексико-тематической группы.

Ключевые слова: этнолингвистика, культурные коннотации, номинация, мотивация, региолекты.

The Names of food and drinks that are prevalent in the dialects of Ivano-Frankivsk region and reflected in the dialect dictionaries are analyzed in the article. On the broader it is observed structural organization of research materials, cultural connotation and motivation of the rise of regional nominations of lexical and thematic groups.

Keywords: ethnolinguistics, cultural connotations, nomination, motivation, regiolects.

Сучасний стан розвитку лінгвістичної науки позначений антропоцентризмом, який визнається важливим науковим постулатом і передбачає ряд новітніх підходів щодо осмислення мовних явищ, інтеграцію історичних, етнографічних, культурологічних, географічних і власне лінгвістичних даних (Я. Анусевич, О. Барабаш, Є. Бартмінський, І. Голубовська, В. Жайворонок, Р. Кісь, І. Кононенко, В. Маслова, Й. Мацкевич, С. Нікітіна, Ж. Соколовська, С. Толстая та ін.). Як зауважують лінгвісти, “народ у ході своєї історії вибудовував свою мову, закладав у неї те, що здавалося йому цінним у його внутрішніх і зовнішніх долях, в його історичних, географічних умовах, у процесі становлення і зростання духовної та матеріальної культури для того, щоб осмислити світ і заволодіти ним” [15, 46]. Тому вивчення словникового складу народних говорів як джерела етнолінгвістичної інформації, як засобу осягнення лінгвокультури певного етносу є актуальним завданням як для етнолінгвістики, так і для діалектології. Ще О. Потебня наголошував, що власне лексичний склад мови найбільшою мі-

рою фіксує і формує визначене уявлення про світ, його закони, просторово-часові зв'язки предметів і природних явищ – тобто мовну картину світу, яка в кожного народу є своєрідною, багатогранною, відображає різні форми співіснування мови й етносу, які ще недостатньо вивчені в лінгвістичній науці.

Останнім часом дещо активізувалися регіональні мовознавчі дослідження у слов'янському світі. Російський етнолінгвіст О. Герд увів у лінгвістичний ужиток термін “регіолект”, під яким розуміють “особливий тип мовного стану, який є сьогодні основною формою усномовного спілкування великих груп людей як на селі, так і в містах і селищах міського типу” [6, 48]. Значення культури кожного конкретного регіону сприймається вченими як реальність, що охоплює все багатство еволюційних трансформаційних процесів людської історії. Тому для відтворення регіональної мовної картини світу важливий детальний аналіз формування лінгвокультурних процесів.

Своєрідність регіональних культурних традицій складається із географічних, економічних і соціальних особ-

ливостей території. Віками на регіональному рівні відбуваються процеси взаємовпливу та взаємозбагачення культур різних субетносів, тому можна твердити, що регіональна культура являє собою сукупність матеріальних і духовних явищ, які складають своєрідну систему культурних ознак наявних етнічних співтовариств.

Одним з основних джерел дослідження етнолінгвістичних проблем є регіональні діалектні словники. Об'єктом наших спостережень є культурно-історична семантика народних назв на позначення їжі та напоїв, репрезентованих у діалектних словниках говірок, які побутують на Івано-Франківщині. Сьогодні відомі такі лексикографічні праці: *Гуцульські говірки: короткий словник*. – Львів, 1997; *М. Негрич. Скарби гуцульського говору: Березовй*. – Львів, 2008; *Н. Хобзей, О. Сімович, Т. Ястремська, Г. Дидик-Меуш. Гуцульські світи. Лексикон*. – Львів, 2013; *Г. Шило. Наддністрянський регіональний словник*. – Львів; Нью-Йорк, 2008; *М. Онишкевич. Словник бойківських говірок*. – К., 1984; *М. Лесюк. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району)*. – Івано-Франківськ, 2008; *Словник буковинських говірок*. – Чернівці, 2007. Окремі назви, які не відображають словники, ми подаємо із власних записів досліджуваних говірок краю (див. умовні скорочення).

Хоча ця тематична група лексики була різноаспектним об'єктом спостережень у працях багатьох поколінь дослідників: етнографів, лінгвістів (див. праці З. Бичка, І. Верхратського, В. Гнатюка, Е. Гоци, Б. Заклинського, Г. Клепикової, Г. Мазур, А. Онищука, І. Панькевича, Є. Турчин, Т. Черниш, С. Яценка та ін.), метою цієї статті є встановлення етнокультурних характеристик і способів їх представлення в цих номенах, що поширені в архаїчних українських говорах підкарпатського ареалу, які до того ж межують і століттями контактують з говорами інших слов'ян-

ських і неслов'янських мов. Відповідно до мети плануємо вирішити такі завдання: виявити й систематизувати корпус лексичних одиниць логіко-поняттєвих груп “Назви їжі” та “Назви напоїв” у регіональних діалектних словниках; удосконалити етнолінгвістичні принципи опису діалектного слова з урахуванням культурно-історичних та регіональних даних; установити функціональну активність номенів на позначення досліджуваних семем у говірках Івано-Франківщини.

Методом суцільної вибірки матеріалів із названих словникових джерел і власних спостережень ми систематизували та структурували таку логіко-поняттєву модель групи “Назви їжі та напоїв”:

1. Загальна назва їжі.
  - 1.1. Варена / печена їжа.
  - 1.2. Час і процес споживання їжі.
2. Назви хліба та інших виробів із тіста.
  - 2.1. Назви щоденно споживаного хліба та його частин.
  - 2.2. Назви обрядового хліба та печива.
  - 2.3. Назви, пов'язані з видами хліба.
3. Номінація страв з інших продуктів рослинного походження.
  - 3.1. Номінація страв із кукурудзяного борошна.
  - 3.2. Номінація страв із картоплі та інших продуктів.
4. Номінація рідких страв, напоїв і приправ.
  - 4.1. Номінація рідких страв.
  - 4.2. Номінація напоїв.
  - 4.3. Номінація приправ.

Родова семема “їжа” в аналізованих словниках передається назвами: ¹наїдок, ст¹рава, ст¹равні [20, I, 468; 20, II, 257], ¹іда, ¹ідженя, ¹ідіне, ¹їже [27, с. 133], на буковинсько-покутському помежів'ї побутують також назви ¹ідзені, ¹ідло [22, 176–177]. У цьому ж значенні назви ст¹рава, ¹іда, ¹ідло, ¹їжа, ¹наїдок зафіксовані в сучасних словниках літературної мови [4, 1202, 406, 564]. Поряд із такими назвами на Гу-

цупльщині побутує номен *харч* – на означення ‘їжі, яку беруть у дорогу, на роботу’ [17, 178], а також – ‘баба ‘їжа лісорубів – мамалига з маслом і бринзою’ [8, 19]. Перша назва є літературною нормою [4, 1339], а друга в цьому значенні є локальним утворенням. У бойківських говірках вживається лексема *віхту¹вал* ‘харчі’ [20, I, 134] (пор. пол. *wiktualy, wikt* ‘харчування’). У наддністрянських говірках уживається дієслово *віхту¹ватисі* в значенні ‘харчуватися’ [27, 75], спорадично тут побутує ще полонізм *п¹ров’янт*, який не фіксують діалектологічні словники. Детальніше про загальні назви їжі в українських говорах ідеться в однойменній статті Є. Турчин [24, 114–116].

У бойківських і наддністрянських говірках Івано-Франківщини, за нашими спостереженнями, на позначення вареної їжі вживається назва *вариво* [Вл. зап.], аналогічну семантику цієї назви, поряд з іншою, зафіксовано у Великому тлумачному словнику [4, 75], однак діалектні словники такої номен не подають, хоча у словнику Г. Шила зафіксовано слово *варулиха* ‘кухарка’ [27, 67]. Мотивація цих назв є прозорою, як і загальної назви *печиво* на позначення печених страв, що побутує в досліджуваному регіоні.

Час і процес споживання їжі в ту чи іншу пору дня, а також сама їжа номінуються зазвичай однією лексемою. Споживання їжі зранку маніфестується лексемою *снідані(e,a)*, яку фіксують усі словники, а також у бойківських говірках подибуємо ще назву *сніданейко* [20, II, 275]. Семема ‘обід’ реалізується словами *обід, полуденок*; ‘обідати, споживати їжу опівдні’ у всіх досліджуваних джерелах передається дієсловом *полуднувати*, яке й досі є в активному лексиконі жителів краю. Слід зазначити, що лексема *обід* у гуцульських говірках побутує переважно з обрядовим значенням ‘поминальний обід’, ‘поминки’ [8, 135; 17, 124]. Їжа, спожита після обіду, до вечері, називається також *полуденок*

або *підвечірок, підвечерок* [22, II, 66], а вечеря іменується *вечера* або множинною формою *вечері*, сам процес споживання їжі в цю пору – *вечерити*. Ці назви є літературними нормами.

Як зауважує З. Бичко, слова, що репрезентують описувану парадигму, генетично діляться на дві групи: 1) які походять від часових понять – *підвечірок, вечера*; 2) які пов’язані з процесом уживання їжі – *снідані(e, a), полуднувати* [2, 132].

Велику групу лексем у всіх діалектних словниках становлять назви хлібних виробів. У межах цієї ЛСГ структуруються такі мікрогрупи: а) назви щоденно вживаного хліба та його частин; б) назви обрядового хліба та печива; в) назви, пов’язані з видами хліба. Повсюдно в досліджуваних говірках побутують назви *хліб, хлібина*, які у бойківських говірках мають низку демінутивів – *хліб¹ня, хліб¹ча, хліб¹бойко* ‘буханець хліба, хлібчик’. У наддністрянському діалекті одну буханку хліба називають *бохане, бохане* і ще вживають тут вісім фонетичних варіантів цієї назви [27, 57], у гуцульських і покутських побутує назва *боханец* [17, 28; 22, 37]. Наведена семема в говірках досліджуваного ареалу має низку інших назв, таких як: *булка, пал¹ничька(i,e)*, які в цих значеннях не зафіксовані названими діалектними словниками. Останні назви є літературними, хоча мають й іншу семантику [23, VI, 33; 11, 195].

До повсякденно вживаного хліба відноситься *балабух*. Семантика цієї назви дещо диференціюється в говірках Підкарпаття. Так, у гуцульських, покутських говірках це ‘буханець, хлібина (тільки з білого борошна)’ [17, 21], ‘невеликий круглий хліб’ [26, 32]; у бойківських – ‘пиріг з картопляного пюре з молоком, печений на листку капусти’ [20, I, 107]; на покутсько-буковинському пограниччі – це ‘грудка, шматок, невеличка булочка, недопечений хліб’ [22, 28]. Як бачимо, ядро лексеми становить семема ‘невелика кругла хлібина’. Наз-

ву відносять до східнослов'янського утворення, побутує вона також в інших українських діалектах [12, I, 122; 10, 30].

У будні в досліджуваному регіоні також уживали різного роду *коржі*. Це переважно круглої форми плоский хліб із прісного тіста. Його виготовляють із пшеничної, кукурудзяної, а в минулому – із вівсяної муки. Назви *корж*, *коржі* подають зазначені діалектні словники, відомі вони в інших українських говорах, мають паралелі у слов'янських мовах [12, III, 17] і є літературною нормою української мови [23, IV, 289]. Коржі із кукурудзяної муки або хліб із цього борошна називають у гуцульських, бойківських, покутських говірках *мелай*, *милай*, у наддністрянських – *малай* [8, 122; 26, 390; 27, 167], що в цих діалектах є запозиченням з румунської мови [12, III, 369].

Назви окремих частин хліба в досліджуваних говірках утворюють семантичне мікропіле: 'шматок' (загальна назва), 'великий шматок', 'малий шматок', 'відламаний шматок', 'відрізаний шматок', 'відкушений шматок'.

Семема 'відрізаний чи відламаний шматок хліба довільного розміру' подається у словниках як *байда* [20, I, 40; 17, 21; 27, 44; 22, 22], в окремих наддністрянських говірках Калушини вимовляються ці назви як *найда*, *найди́чка*, *найдо́чка*, *найду́шка* [27, 192]; пор. також польське діалектне *rajda*. На межі покутсько-наддністрянського порубіжжя в цьому ж значенні вживають ще *букатка*, *букато* [27, 60]; *кавалок*, *кавальчик*, *кавалець* [20, I, 333; 17, 87; 27, 134; 22, 180; 14, 102]. У гуцульських, покутських говірках від останньої назви утворилося дієслово *кавальцювати*, *кавалювати* 'різати на шматки' [17, 87; 22, 180]. Окраєць хліба іменується в гуцульських говірках *окрайок* [8, 139], у наддністрянських – *закрайок*, *скрайок*, *скравка*, *скравук* [27, 122, 241], у бойківських – *окраєць* [20, II, 18]. Лексеми *байда* з позначкою *діал.* у другому значенні 'шматок чого-

небудь ламкого або крихкого (хліба, цукру, дерева)'; *окрайок*, *окраєць* 'скибка, відрізана від непочатого краю хлібини' подає словник української мови [4, 33, 409, 667]. На Бойківщині іноді шматок хліба іменується ще *дарабчик* < *дарабів* 'шматок' (пор. угор. *darab*) [20, I, 204].

У реєстрі словників семема 'скибка, відрізана від непочатого краю хлібини' маніфестується лексемами *цілушка* [8, 207]; у наддністрянському – *єрінка* [27, 97]; 'відрізана велика скибка хліба' в цьому ж регіоні репрезентується назвами: *кусне*, *кусник*, *куснице* [27, 157]. Назви *єрінка* 'змащена жиром і підсмажена скибка хліба'; *кусень*, *кусник*, *кусничок* 'кусень хліба' є демінутивами до *кусок*; *цілушка* 'окраєць' зафіксовані нормативними словниками [4, 198, 475, 1365]. За нашими спостереженнями, у бойківських і покутських говорах побутують також указані назви, однак діалектні словники їх не зафіксували [Вл. зап.; 2, 135].

Івано-Франківщина – це край, де добре збереглися й досі давні традиції, звичаї, сімейна та церковно-календарна обрядовість. Кожне обрядове дійство тут обставлене різними чинниками, серед яких виділяється обрядова кухня чи кулінарія. Відомий краєзнавець М. Савчук виділяє декілька різновидів обрядових меню серед кулінарного розмаїття сіл тільки одного Коломийського району: 1. Весільне. 2. Святвечірне. 3. Великодне. 4. Петрівне (на свято Петра і Павла). 5. Свіжина (коли заріжуть порося). 6. Косарське – толока косарська – "кішні" [21, 31–32].

У регіональних словниках добре представлено таке кулінарне багатство краю, у межах якого виокремлюються говіркові назви обрядового хліба та печива.

У наддністрянських, покутських говірках різновидом обрядового хліба поряд із паскою є *баба*, *бабка*, *банка* 'солодкий здобний високий білий хліб циліндричної форми, який випікають до

Великодн'я' [Вл. зап.; 27, 40]. У гуцульських словниках ці назви репрезентують дещо інші реалії: 'вид здобного печива', 'запіканка' [8, 19; 17, 21]. Відзначимо, що Словник бойківських говірок таку назву хліба не подає. Як 'рід печива з пшеничного борошна' така назва є у Великому тлумачному словнику [4, 30]. Цей різновид печива в Галичині належить до найделікатнішої частини великоднього свяченого й має певні ритуали приготування. Атмосферу таїнства його приготування й випікання описав Б. Лепкий у своїх спогадах "Казка мого життя" [16, 537–539]. Г. Шило зафіксував також назву ¹бабка у значенні 'бляшана посудина, у якій печуть малий хліб' [27, 41], а на покутсько-наддністрянсько-буковинському порубіжжі побутує ще назва ¹бабник 'горщик для випікання баби' [22, 20]. Досліджуючи мотивацію такої назви хліба, лінгвісти сходяться на думці, що вона мотивована круглою формою цього хліба, на що вказує й етимологія назви [12, I, 103].

У гуцульських говірках освячена паска, частини якої роздають за душі померлих, має назву ¹дора [26, 240], іноді так називають усе, що святять на Великдень [8, 61]. У бойківському словнику цю назву подано з наголосом на першому складі ¹дора з позначкою *церковне* 'артос' [20, I, 228], тобто освячений хліб [18, 64]. Етимологи також указують на запозичення назви з грецької мови через посередництво церковнослов'янської [12, I, 111]. Важливе оберегове значення має на Гуцульщині ¹дорі́ник, або ¹дорі́вник 'дерев'яна посудина, у якій несуть святити продукти до церкви', після освячення виконують біля худоби обряд "попахкати дорі́ник" [детальніше див. 26, 240].

До обрядового хліба відносимо також назви *кукуц* (*кокуц*) 'спеціальний обрядовий виріб з тіста', 'невеликий хлібний виріб, який дають за упокій душі або малим дітям у "живний" (Страсний) четвер' [8, 106; 26, 354–355; 14, 105]. Звернемо увагу на те, що на Бой-

ківщині також побутують назви *кокуци* з обрядовою семантикою 'маленькі булочки, які печуть на Новий рік для подарунків сусідам' [20, I, 365]. Назва *кукуц* < із рум. *sosut* 'калачик' [12, III, 131], інші номени є суфіксальними дериватами від неї.

В окремих говірках Косівщини такі хлібці іменують ще ¹вогники, які роздають дітям під час обряду "грїти діда", що відбувається також у Страсний четвер, коли перед кожною хатою вдосвіта розпалюють ватру, на яку приходять *кукуцарі* й закликають біля неї: "Грїйте діда! Грїйте діда! Аби вам овечки, аби вам ягнички, аби вам телички!" Тому від запаленого вогню, на нашу думку, постала у цих говірках назва ¹вогники на означення цього обрядового хліба [26, 355; 7, 225]. Обрядова семантика проступає в назві *п'єрєп'їчка* 'невеликий хлібець, маленька булочка, що випікається на Великдень, яку в окремих місцевостях виносять на могили або роздають за душі покійників'. У словнику М. Негрича номен є синонімом до назви *кукуц* [17, 131].

Різновид калачів, які використовуються на Різдво або у весільній обрядовості, що іменуються *гуски* [20, I, 201], зафіксовано у словнику бойківських говірок. З іншим значенням 'щільно збита грудка (перев. солі)' ця лексема відома на Гуцульщині [8, 50]. Як назва обрядової вечірки для молоді та обрядового печива вона вживається в записках весілля з території Покуття та Наддністрянщини [2, 133], однак названі лексикографічні праці їх не подають. Виникнення цієї обрядової назви в говірках Івано-Франківщини та культурне нашарування її семантики автор розглядає в окремій статті [3, 32–35].

У говірках бойківсько-гуцульського помежів'я різдвяний хліб іменують *ва'силє*, *ва'силь*, *ва'сильник*, який на святковому столі символізує багатство, а на Новий рік (на "Василя" 14 січня, звідси й назва) з ним виконують різні обрядові дії, котять по долівці, примовляючи:

“Аби так брикала наша худоба і коні, як сей хліб нині” [Вл. зап.; 9, 209]. У бойківських говірках Львівщини подібний хліб називають *к¹рачун, к¹рачунів* [20, I, 386].

Найбільш уживаними обрядовими хлібами на досліджуваній території є калачі, які вимовляють тут у фонетичному варіанті *кола¹чі* – *ко¹лач* ‘обрядовий калач, який печуть на весілля, на поминки або на Різдво’ [8, 98; 20, I, 366], ‘плетений калач із діркою посередині, який випікають на весілля, на поминки та на Спаса’ [17, 96]. Слід зазначити, що така назва обрядового хліба чомусь відсутня в реєстрі словника наддністрянських говірок, хоча ця реалія та її назва тут побутують. У гуцульських і покутських говірках післявесільні обряди, що відбуваються на другий день або через тиждень, мають назви *кола¹чини, ко¹лачини* ‘обряд гуляння у весільних батьків’ [Вл. зап.; 8, 98; 17, 96; 22, 217]. Така назва мотивована назвою обрядового хліба – калачів, які молоді дарують під час цього обряду весільним батькові й матері або коли мати кладе подарунки на спеціально спечені для цього калачі. Зауважимо й те, що на різних етапах весілля калач виконує певні обрядові функції, які відбиті в його назвах: пор. *про¹щевий ко¹лач / хліб* ‘хліб, що використовується під час обряду “проща”’, те, що в інших українських говірках має назву *по¹сажний калач; про¹зирний ко¹лач, про¹зирник* ‘хліб з діркою, через яку молоді разом дивляться після церковного вінчання на “всі сторони світу” і є одночасно атрибутом їх одягу’; *ку¹мський ко¹лач* ‘хліб, який виготовляє кума – хресна мати наречених’; *до¹ля* ‘весільний хліб, що символізує майбутнє подружнє життя, який випікають з особливими почестями’ тощо. На жаль, ці назви не потрапили до реєстрів жодного словника, хоча ареал їх побутування досить широкий [2, 133].

Основний весільний хліб іменують тут літературним *коро¹вай*, на Гуцульщині вживають старші люди ва-

ріант *корого¹вай* [17, 98], на Бойківщині – *коро¹вай*, також тут ця лексема має ще значення ‘хліб, куплений у місті’, ‘хліб, який давали пастухові в перший день пасіння’ [20, I, 378]. На Покутті та Наддністрянщині *коро¹вай* – це також ‘вечірка для молоді напередодні весілля’, про що свідчить реєстр буковинського словника, де підтверджено ареали побутування назви в покутсько-наддністрянсько-буковинському суміжжі [22, 224–225], це також засвідчують наші власні записи із цих територій, однак не подано такої назви у словнику Г. Шила.

Іншим різновидом весільного хліба на території Гуцульщини та Покуття є *ст¹руцень*, в окремих говірках *шт¹руцень, шт¹руцель* ‘випечений з білої муки ромбовидний, довжиною до 50 см виріб, своєрідний коровай, який несуть як приніс на весілля’ [14, 120; 17, 164]. Зауважимо, що із часом обрядова семантика цього хліба деякою мірою втрачається і вже в перехідних покутсько-гуцульських, покутсько-буковинських говірках вона набуває значення ‘довгаста плетена булка’, ‘батон’, на що вказують також аналізовані лексикографічні праці [8, 178; 22, 676]. Очевидно, назва є запозичена, про що свідчить її етимологія [12, V, 455].

Залежно від муки, форми та способу випікання на досліджуваній території розрізняють різновиди хліба, які позначаються різними назвами. Серед них є багато таких, що стали літературними: *білий хліб, пшеничний хліб, житний хліб, вівсяний хліб, вівсяник, сірий хліб, чорний хліб, булка, батон*. У гуцульських та покутських говірках, про що свідчать реєстри відповідних словників, побутує назва *разо¹вий хліб* < *разо¹ва му¹ка* ‘мука грубого помелу’ [8, 160; 14, 116], тобто мука, що перемелена тільки один раз і має темніший колір від тієї, що змелена двічі (коментар наш. – М. Б.), тому помилковою вважаємо мотивацію назви, запропоновану Е. Гоцою, що це ‘хліб, спечений з муки,

змеленої для однієї випічки” [11, 194]. Назву *pa'zівka* ‘один раз змелене борошно’ подає Г. Шило у своєму словнику [27, 223]. У лексиконі гуцулів зустрічаємо дієслово *paзувати* ‘їсти один раз у день (під час посту)’ [8, 160]. Місцеві жителі дотримуються цих традицій і сьогодні. Цікаво, що таку назву хліба фіксує також сучасний словник [4, 1014]. У цих же говірках послуговуються назвою *петльований хліб*, тобто хліб із петльованої муки [Вл. зап.]. Слід зазначити, що вказану назву словники не фіксують, однак у їх реєстрі відзначено номінації *петльована мука*; *перша мука* ‘борошно вищого ґатунку’ [8, 147]; *петлювати* ‘молоти на борошно вищого ґатунку’ [17, 132]. Дослідники вказують на запозичення лексем *петльований*, *петлювати* через польську мову з німецької [11, 194].

На досліджуваній території хліб круглої форми іменують *булка*, одночасно цю назву можуть уживати й на означення хліба будь-якої форми, наприклад. *подай ту булку хліба* [Вл. зап.]. Назва поширена в інших українських діалектах [11, 195], є літературною нормою [23, I, 253], має паралелі в більшості слов’янських мов, однак щодо походження терміна наразі в лінгвістів не існує єдиної думки [12, I, 290; 11, 195–196]. Сучасними назвами в говірках краю є *батон* ‘білий хліб довгастої форми’, *роґалик* ‘невеличка булочка, що має форму рога’, які є також літературними формами української мови [4, 39, 1037]. У наддністрянських говірках побутує також назва *роґальок* [27, 229].

Ми проаналізували назви тільки двох ЛСГ тематичної моделі “назви їжі та напоїв” (інші групи стануть об’єктом спостережень наступних розвідок), однак вони засвідчили велике розмаїття прикарпатської кухні, яку утворюють різні за походженням, способом приготування, часом і культурою вживання кулінарні вироби. Сьогодні галицька кухня, феномен якої добре віддзеркалює спеціальний випуск культурологічного

часопису “І” [25], відроджується, а відповідно до активного вжитку повертаються слова на позначення її складників, утворюються нові номени та адаптуються до говіркових умов запозичені терміни. Лексика на позначення загальних назв їжі, хлібних виробів, що побутує в прикарпатських говорах, у своїй основі є загальнослов’янського, українського походження, також в її реєстрі побутує велика група регіональних і запозичених іменувань. У контексті культури номенклатура цих назв добре демонструє певну етнічну особливість кожного субетносу Прикарпаття, одночасно показує й те, що нас єднає з іншими українськими етнічними групами та сусідніми європейськими народами.

Умовні скорочення:

Вл. зап. – матеріали, записані у 172 населених пунктах Прикарпаття, перелік яких див. – Режим доступу: http://192.168.156.100/personal/binder/opus_do.php?id=171.

1. *Атлас української мови* : у 3 т. – Т. II : Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. – К. : Наук. думка, 1988. – 520 с.
2. *Бичко З.* Лексика Наддністрянського говору: структурна організація та ареалогія / З. Бичко. – Тернопіль : Лідер, 2002. – 360 с.
3. *Бігусяк М. В.* Етнокультурні концепції у семантичній структурі обрядових термінів говірок Івано-Франківщини / Михайло Бігусяк // Вісник Прикарпатського університету. Серія “Філологія (Мовознавство)”. – Івано-Франківськ, 2009. – Вип. XXI–XXII. – С. 32–35.
4. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.
5. *Вовк Х.* Студії з української етнографії та антропології / Хведір Вовк. – К. : Мистецтво, 1995. – 336 с.
6. *Герд А. С.* Введение в этнолингвистику : курс лекций и хрестоматия / А. С. Герд. – С. Пб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2001. – 488 с.
7. *Голянич М. І.* Внутрішня форма слова і дискурс : монографія / Марія Голянич. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ ПНУ, 2008. – 296 с.
8. *Гуцульські говірки* : короткий словник / відп. ред. Я. Закревська. – Львів, 1997. – 232 с.
9. *Гуцульщина* : історико-етнографічне дослідження. – К. : Наук. думка, 1987. – 471 с.
10. *Гоца Е.* Лексико-семантичні паралелі деяких українських карпатських назв їжі й кухонного начиння в інших слов’янських мовах /

- Еріка Гоца // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія філологічна. – Вип. 9. – С. 30–35.
11. Гоца Е. Назви хлібних виробів в українських говорах Карпат / Еріка Гоца // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. пр. – Ужгород, 2001. – Вип. 4. – С. 194–197.
  12. *Етимологічний* словник української мови : у 7 т. / за ред. О. С. Мельничука. – К., 1982–2006. – Т. 1–5.
  13. *Загальнокарпатський* діалектологічний атлас. Вип. 1–7 / Ін-т балканістики, слов'янознавства АН УРСР, Ін-т українознавства АН УРСР. – М. ; Львів ; Кишинів, 1985–1993.
  14. *Із ковалівського* лексикону : словник // Лесюк М. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району) / Микола Лесюк. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. – 328 с.
  15. *Копиленко М. М.* Основи етнолінгвістики / М. М. Копиленко. – Алмати : Евразия, 1995. – 178 с.
  16. *Лепкий Б.* Твори : у 2 т. / упоряд. М. Ільницький. – К. : Дніпро, 1991. – Т. 2 : Повість, спогади, виступи. – С. 537–539.
  17. *Негрич М.* Скарби гуцульського говору : Березові / Микола Негрич. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 224 с. – (Серія “Діалектологічна скриня”).
  18. *Новий* словник іншомовних слів: бл. 40000 слів і словосполучень / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк; за ред. Л. І. Шевченко. – К. : Арій, 2008. – 672 с.
  19. *Общеславянский* лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая. – Вип. 1–5. – Белград ; М. ; Wroclaw ; Warszawa ; Krakow ; Загреб ; Скопје, 1988–2008; Серия лексико-словообразовательная. Вип. 1–9. – М. ; Warszawa ; Минск ; Krakow, 1988–2009.
  20. *Онишкевич М.* Словник бойківських говірок : у 2 ч. / Михайло Онишкевич. – К., 1984.
  21. *Савчук М.* З кулінарного минулого Коломийщини : краєзнавчий нарис / Микола Савчук. – Брошнів : Таля, 2010. – 56 с.
  22. *Словник* буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
  23. *Словник* української мови : в 11 т. – К., 1970–1980. – Т. 1–11.
  24. *Турчин Є.* Загальна назва їжі в говорах української мови / Євгенія Турчин // Лексика української мови у її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами : тези. – Ужгород, 1982. – С. 114–116.
  25. *Філософія* галицької кухні // “І” : Незалежний культурологічний часопис. – Чис. 72. – 2013. – 351 с.
  26. *Хобзей Н.* Гуцульські світи : Лексикон / Н. Хобзей, О. Сімович, Т. Ястремська, Г. Дидик-Меуш. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2013. – 668 с. – (Серія “Діалектологічна скриня”).
  27. *Шило Г.* Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 288 с. – (Серія “Діалектологічна скриня”).
  28. *A Lexical Atlas of the Hutsul Dialects of the Ukrainian Language* / compiled by J. Rieger. – Warsaw : Semper, 1996. – 390 s.